

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

แผนยุทธศาสตร์ชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสนเพื่อรองรับเขตเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดนและพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จามรี พระสุนิล

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชน ร่วมกับกลุ่มผู้นำชุมชนเทศบาลตำบลเวียง อำเภอเวียงแสน จังหวัดเชียงราย ทั้ง 6 ชุมชน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เป็นโครงการวิจัยภายใต้แผนงาน “ทุนชุมชนกับการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดน และพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเวียงแสน จังหวัดเชียงราย” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) ใช้กระบวนการวิเคราะห์ร่วมกับกลุ่มผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลเวียงเชียงแสน ได้แก่ ผู้นำ 2 หมู่บ้าน 6 ชุมชน คือ หมู่บ้านเวียงเหนือและหมู่บ้านเวียงใต้ ชุมชนวัดเจดีย์หลวง ชุมชนริมโขง ชุมชนท่าพ่าน ชุมชนวัดผ้าขาวป่าน ชุมชนเจ้าแม่นางจิ้งและชุมชนวัดพระเจ้าล้านทอง ใช้เทคนิค AIC SWOT และสนทนากลุ่ม โดยการสัมภาษณ์ และจัดเวทีชุมชนเป็นเครื่องมือการวิจัย มีขั้นตอนหลักในการทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนภายใต้ฐานคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของพื้นที่เวียงเชียงแสนทั้ง 6 ชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า แผนยุทธศาสตร์ชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสนที่มาจากกระบวนการวิเคราะห์ SWOT ของผู้นำชุมชน โดยนำจุดแข็งของชุมชนมาพัฒนาต่อร่วมกับการรับมือจากปัจจัยภายนอกชุมชนได้วิสัยทัศน์ชุมชน 4 ด้าน และได้แผนยุทธศาสตร์ชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสน คือ 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคูณภาพชีวิตคนในสังคมภายใต้แบรนด์เมืองประวัติศาสตร์ล้านนาและโลกาภิวัตน์ 2) ยุทธศาสตร์การสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทั้งพื้นที่ทางกายภาพและสังคมออนไลน์ และ 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งแผนยุทธศาสตร์ชุมชนเป็นหนึ่งในกลไกขับเคลื่อนสำคัญที่สามารถพัฒนาสังคม ชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเวียงแสน จังหวัดเชียงรายสู่การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน และการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่พื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดน การท่องเที่ยวบนฐานประวัติศาสตร์โบราณคดีและการพัฒนา พบว่าชุมชนมีจุดเด่นสำคัญในเชิงพื้นที่ที่เหมาะสมในการเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวและการคมนาคมขนส่ง และได้นำจุดเด่นดังกล่าวมาวิเคราะห์ร่วมกับการสนับสนุนเชิงนโยบายในพื้นที่เวียงเชียงแสน และจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันในการเข้าสู่พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษและการท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสน อำเภอเวียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งแผนพัฒนาหรือแผนยุทธศาสตร์ชุมชนนับว่าเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาในระดับฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่การแข่งขันและรองรับกับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมต่อไป

คำสำคัญ : แผนยุทธศาสตร์ชุมชน, เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน, พื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เน้นความเป็นวัช ปลูกฝังองค์ความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

Community Strategic Plan for the Special Economic Zone and Areas for Sustainable Tourism in Wiang Chiang Saen Municipality

Jamaree Prasunin

Social Development, School of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

ABSTRACTS

This research aimed to study and promote the learning process in the preparation of a community strategic plan, in cooperation with community leaders of all six groups in Wiang Chiang Saen Municipality, Chiang Saen District, Chiang Rai Province. The study was a research project under the "Community Capital with Special Economic Areas, Border Areas and Sustainable Tourism Areas of Communities in Wiang Chiang Saen Municipality, Chiang Saen District, Chiang Rai Province" which was a participatory action research (PAR) using analytical processes with the community leaders in Wiang Chiang Saen Municipality, with two leaders per group for six groups including Chedi Luang, Rim Khong, Tub Man, Pha Khao Pan, Phra Chao Lan Thong and Chao Mae Nang Seng. AIC techniques, SWOT analysis and discussion groups were major factors for making a community strategic plan under the basic idea of sustainable development in a special economic zone and special area for sustainable tourism.

The research results found that the Chiang Saen municipal strategic plan that came from an analysis SWOT of community leaders by using strengths of communities and external factors management had four visions. The community strategic plan was 1) strategies to improve the quality of life of people in society, under the brand name of Lanna historical city and globalization; 2) a strategy to create a public space for cultural activities, both physical and on-line social areas; and 3) strategies for development of sustainable tourism. That community strategic plan was an important driving mechanism in development of society in Wiang Chiang Saen Municipality to be a learning society for the quality of life of the community, and for preparation to enter the border special economic areas, historical and heritage site tourism, and development. It also highlighted that the community areas were appropriate to be a center of economics, tourism, and transportation. Those strengths were taken into the analysis together with policy support in Wiang Chiang Saen. Therefore, the visions of community strategic plan were consistent with the current situation such as the special economic zone, and tourism of Wiang Chiang Saen Municipality. The development plan

เน้นความเป็นจริง ปกป้ององค์ความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

or strategic plan was considered to be an important mechanism for community-driven community objectives, in particular development of the foundation level to be strengthened to be competitive and compatible with changes and impacts of the economy, society, and culture.

Keywords : Community Strategic Plan, The Special Economic Zone, Special areas for Sustainable Tourism

บทนำ

ประเทศไทยมีอาณาเขตติดต่อกับต่างประเทศในลักษณะภูมิรัฐศาสตร์ที่ได้เปรียบในประชาคมอาเซียนซึ่งอาจกล่าวได้ว่าสามารถจะเป็นศูนย์กลางในการติดต่อกับหลายประเทศได้อย่างสะดวก โดยจังหวัดเชียงราย เป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดน จึงมีความสำคัญยิ่ง โดยได้มีนโยบายประกาศให้จังหวัดเชียงรายมีเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ถึง 3 เขตอำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของ

เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนา โดยมีความได้เปรียบของที่ตั้งในการพัฒนาเป็นประตูการค้าเชื่อมโยงกับจีนตะวันตก และเป็นแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดีที่สำคัญของจังหวัดเชียงราย จึงได้ถูกกำหนดให้เป็นศูนย์กลางเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและพื้นที่พิเศษทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ส่งผลให้สามารถพัฒนาเป็นฐานการผลิตด้านอุตสาหกรรมแห่งใหม่ของประเทศ และเป็นศูนย์กลางการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมของเขตเศรษฐกิจพิเศษ (ประชาชาติธุรกิจ, 2558 ออนไลน์) โดยสิ่งหนึ่งที่เป็นฐานการพัฒนาที่สามารถนำสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนนั้น คือการวางแผน เพื่อเป็นแนวทางจากการเรียนรู้ผลการพัฒนาในอดีต การปรับเปลี่ยนในปัจจุบัน และรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งแผนการพัฒนาชุมชนนี้จำเป็นต้องเกิดจากความร่วมมือของชุมชนที่จะมุ่งมั่นพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายให้บรรลุทิศทางการพัฒนาที่ต้องการร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทุนทางสังคมท้องถิ่น และบูรณาการร่วมมือกับหน่วยงานที่

สนับสนุนการพัฒนา โดยเรียกแผนการพัฒนานี้ว่า “แผนยุทธศาสตร์ชุมชน” ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารจัดการชุมชนที่แสดงถึงประสิทธิภาพของความร่วมมือ และการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนา ซึ่งแผนยุทธศาสตร์ชุมชนจะนำไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพของการจัดการชุมชนท้องถิ่น และเป็นแผนรองรับการเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยชุมชนอย่างแท้จริง

ดังนั้นการวิจัยนี้ จึงมุ่งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เพื่อนำสู่การปฏิบัติ อันเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้และการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่พื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดน และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานประวัติศาสตร์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เพื่อรองรับการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดน และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
2. เพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ในการรองรับพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาคั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยมีหน่วยการศึกษาระดับ

เน้นความเป็นวิจัย ปกป้องของค้ำความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สังคม

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

ชุมชน ศึกษาในกลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติของชุมชนตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ทั้งหมด 2 หมู่บ้าน 6 ชุมชน ได้แก่ นายกเทศมนตรีตำบลเวียงเชียงแสน ผู้ใหญ่บ้านเวียงเหนือ หมู่ที่ 3 ผู้ใหญ่บ้านเวียงใต้ หมู่ที่ 2 ประธานชุมชนวัดเจดีย์หลวง ประธานชุมชนทัพพาน ประธานชุมชนเจ้าแม่นางเซ็ง ประธานชุมชนวัดผ้าขาวบ้าน ประธานชุมชนวัดพระเจ้าล้านทอง ประธานชุมชนริมโขง และประธานกลุ่มที่สำคัญในชุมชน ได้แก่ ประธานกลุ่มสตรีหมู่บ้านเวียงใต้ ประธานกลุ่มสตรีหมู่บ้านเวียงเหนือ ประธานชมรมผู้สูงอายุ ประธานสภาเยาวชนตำบลเวียงเชียงแสน และประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงแสน จำนวนทั้งสิ้น 14 คน

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์ การจัดเวทีชุมชนในลักษณะอภิปราย และจัดสนทนากลุ่มย่อย รวมถึงการสังเกต ซึ่งใช้เทคนิคการรวบรวมข้อมูลด้วย AIC และ SWOT ดำเนินการวิเคราะห์และตีความโดยใช้วิธีการ

พรรณนาเชิงวิเคราะห์และการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการวางแผนการปฏิบัติของชุมชนตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายต่อไป

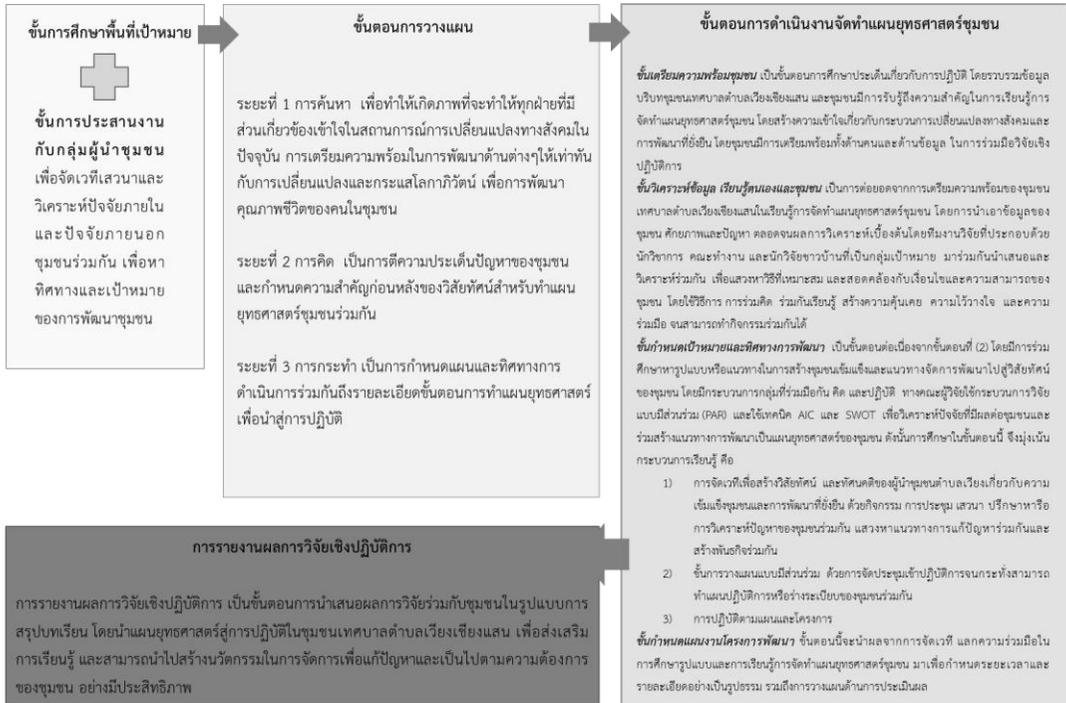
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชน ใช้รูปแบบของกรมการพัฒนาชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ แต่สามารถปรับตามลักษณะและรูปแบบที่เหมาะสมของชุมชนเทศบาลตำบลเวียง-เชียงแสนได้ โดยให้ครอบครัววิสัยทัศน์ร่วมของชุมชนและมีวิธีการสู่เป้าหมายได้อย่างเป็นรูปธรรม การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัยเริ่มจากการสังเกตในสนามวิจัยผ่านเหตุการณ์และกิจกรรมสำคัญของชุมชน การศึกษาเอกสารและบันทึกต่างๆที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนแบบกึ่งโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม และเครื่องมือสำคัญคือการอภิปรายกลุ่ม เพื่อเรียนรู้การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนร่วมกันในลักษณะจัดเวทีชุมชน โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

ผลการวิจัย

บริบทชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน

ชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสนเป็นพื้นที่ซึ่งประชาชนในชุมชนเรียกว่า “โนเวียง” เป็นพื้นที่ในเขตกำแพงเมืองเชียงแสน ซึ่งอำเภอเชียงแสนนั้นถือเป็นเขตอำเภอที่มีความสำคัญอีกอำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงราย ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ มีซากโบราณสถานของเมืองเชียงแสนเก่าอยู่ในบริเวณตัวเวียง หรือในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวและทำเรือขนส่งสินค้าที่สำคัญในภาคเหนือ นอกจากนี้อำเภอเชียงแสนมีพื้นที่ซึ่งเรียกว่าสามเหลี่ยมทองคำ ในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านสบรวกตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

อันเป็นบริเวณที่บรรจบกันของชายแดนสามประเทศ คือ ไทย ลาว และพม่า

ชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน มีการแบ่งเขตการปกครองเป็น 2 หมู่บ้าน 6 ชุมชน คือ หมู่บ้านเวียง (ชาวบ้านจะเรียกว่า บ้านเวียงเหนือ) และหมู่บ้านเวียงใต้ หมู่ 3 ประกอบไปด้วย ชุมชนนางแข็ง ชุมชนผ้าขาวบ้าน ชุมชนล้านทอง ชุมชนริมโขง ชุมชนทับมาน และชุมชนเจดีย์หลวง โดยครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลเวียง

นอกจากการสำรวจอาณาเขตพื้นที่และสภาพกายภาพแล้ว ได้มีการศึกษาทางด้านสถานการณ์ทางเศรษฐกิจสังคมของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านการค้าของคนในชุมชน พบว่าวิถีชีวิตการค้าของประชาชนในชุมชนเวียงเชียงแสน มีความสัมพันธ์

เน้นความเป็นวัง ปู่กตัญญูของค้ำความรู้อยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สังคม

และความผูกพันกับแม่น้ำโขงตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน มีการขนถ่ายสินค้าระหว่างไทย-จีน บริเวณท่าเรือเชียงแสน การค้าในหมู่บ้านส่วนใหญ่ มีลักษณะซื้อมาขายไปหรือนำพืชผลทางเกษตรที่ชาวบ้านปลูกกันเองมาขาย มีสินค้าพื้นเมือง ทั้งของ ไทลื้อ ไทยใหญ่ และชนเผ่าต่าง ๆ ได้แก่ เสื้อผ้าพื้นเมือง เครื่องประดับของชนเผ่า อาหารพื้นเมือง ของที่ระลึกต่างๆ สำหรับด้านวัฒนธรรม การบริโภคและอาหาร ในชุมชนเวียงเชียงแสนมีการบริโภคที่หลากหลาย ทั้งอาหารแบบทางเหนือทั่วไป เช่น ข้าวซอย ข้าวเหนียว อาหารจัดแบบขันโตก อาหารไทยใหญ่ เช่น ข้าวแรมพิน หนังกวายเป็นหลักต้อง อาหารที่สอดคล้องกับประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์จากไทลาว เช่น ขนมจีนน้ำแจ่ว ปลาจ๋า และอาหารที่แสดงถึงผลการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและโลกาภิวัตน์ เช่น ร้านกาแฟสด ลักษณะอาหารเข้าแบบอเมริกัน ร้านอาหารอิตาเลียน เป็นต้น ด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย พบว่า ในเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ จะมีการแต่งกายตามแบบดั้งเดิมของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ทั้งแบบไทยวน ไทลื้อ ไทยใหญ่ อุโล่ อาข่า ม้งขาว และเย้า ด้านวัฒนธรรมการสื่อสาร พบว่า ในเขตเวียงเชียงแสนประชาชนมีการสื่อสารกันด้วย “คำเมือง” หรือภาษาเหนือ (ล้านนา) และมีกลุ่มแรงงานข้ามชาติ หรือกลุ่มผู้ย้ายถิ่นที่คงสื่อสารกันด้วยภาษาของตนเอง เช่นคนลาว คนเมียนมาร์ กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสนปัจจุบันพบว่า พื้นที่เวียงเชียงแสน ล้วนมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ส่งผลถึงปัจจุบัน ทั้งด้านวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม หากพิจารณาจากทำเลที่ตั้งและลักษณะกายภาพของเวียงเชียงแสนเป็นพื้นที่ที่อยู่ภายในเขตกำแพงเมืองล้อมรอบ

ถือเป็นเขตเมืองในยุคอดีต ซึ่งในปัจจุบันนับเป็นศูนย์กลางสาธารณูปโภค เช่น หน่วยงานราชการสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นที่ว่าการอำเภอเชียงแสน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบล หรือสถานีอนามัยในอดีต ตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนสถานศึกษา และวัดต่าง ๆ ที่ยังมีพระภิกษุอยู่และประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา จำนวน 4 วัด และเป็นโบราณสถานอีก 72 วัด

ทั้ง 6 ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสนล้วนอยู่ในเขตพื้นที่เดียวกัน ซึ่งรับผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินกิจกรรม ประเพณี พิธีกรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ การย้ายถิ่นของแรงงาน และการขยายตัวของเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ว่า ในปัจจุบันอำเภอเชียงแสนมีการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว และส่วนใหญ่คนในชุมชนจะไม่ทราบข้อมูล และจะได้รับผลกระทบโดยตรง ดังนั้นคนในชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในด้านการสร้างศักยภาพในการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของเวียงเชียงแสนท่ามกลางสถานการณ์ปัจจุบัน จึงเป็นเรื่องของทุกคนทุกฝ่ายในชุมชนที่จะร่วมสร้างความรู้ความเข้าใจในการรับมือ การแก้ไขปัญหา การหาทางออกในการพัฒนาให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี เกิดศักยภาพของพลังชุมชน เรามีความได้เปรียบทางพื้นที่ มีทุนทางสังคม วัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ชุมชนเวียงเชียงแสนจะมองไปข้างหน้าด้วยกัน

จากการประเมินสภาวะแวดล้อมของชุมชนเพื่อสร้างการเรียนรู้ตนเอง และผลกระทบจากปัจจัยภายนอกของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า ในภาพรวมแล้วปัจจัยทางด้านสภาพ

เน้นความเป็นวัช ปลูกฝังของค้ำความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

เศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งสำคัญที่ชุมชนจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อม ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนที่ร่วมวิเคราะห์ต่างมีความคิดเห็นที่ตรงกันว่าสิ่งแรกที่ควรดำเนินการคือ แก้ไขปัญหาจุดอ่อนของชุมชน อันได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ยังขาดความเข้าใจต่อการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการสินค้ายังไม่ให้ความสำคัญต่อมาตรฐานสากล มีแรงงานย้ายถิ่น แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านอยู่จำนวนมาก และด้านกระบวนการบริหารจัดการสินค้า การสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้ายังไม่เพียงพอ รวมถึงการจัดการด้านการตลาดและกระจายสินค้ายังไม่สามารถใช้ศักยภาพของสินค้าที่ผลิตได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้การแก้ไขจุดอ่อนจำเป็นต้องเริ่มต้นจาก “คน” ในชุมชน ทั้งในส่วนการสร้างความรู้ความเข้าใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะต่าง ๆ สถานการณ์ปัจจุบันต่าง ๆ รวมถึงทุกภาคส่วน ทั้งคนในชุมชนที่เป็นผู้ประกอบการแรงงาน และผู้นำ กล่าวง่าย ๆ คือ การเตรียมพร้อมรับมือกับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของคนเวียงเชียงแสน จะต้องเริ่มต้นที่ความเข้าใจ รวมถึงอุปสรรคหรือปัจจัยภายนอกที่คนในชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสนต้องรับมือ กล่าวคือเราเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจไม่ได้ แต่เราปรับตัวและเปลี่ยนแปลงตนเองภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อให้อยู่ได้อย่างมีความสุข และไม่เดือดร้อน

จากการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อการเตรียมพร้อมรับมือกับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงรายของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน รวมถึงการสร้างแผนยุทธศาสตร์ของชุมชน เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในขั้นตอนที่ 1 เตรียมความพร้อมชุมชน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำชุมชน และตัวแทนจากทั้ง 6 ชุมชน พบว่ามีความพร้อม และมีแนวทางในการจัดกระบวนการแผนชุมชน

เนื่องจากรับรู้และเข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ บริบทต่าง ๆ ของชุมชน โดยมีเป้าหมายของการทำงานเพื่อชุมชน และความสำคัญของประชาชนทุกคนในการทำงานเพื่อชุมชนเป็นหลัก และขั้นตอนต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเรียนรู้ตนเองและชุมชนผ่านเครื่องมือ SWOT

SWOT จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

จากการเตรียมความพร้อมของชุมชน จะเห็นได้ว่าการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ไม่สามารถทำได้โดยการสร้างจากบุคคลภายนอกชุมชน หรือทำโดยการสอน การฝึกอบรม ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีกระบวนการในการจัดการของชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีกิจกรรมเพิ่มคุณค่าทุนทางสังคมและเศรษฐกิจของคนในชุมชน ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ดังนั้น ทุกคนจึงต้องร่วมกัน สร้างพลังชุมชน และใช้พลังชุมชนในการพัฒนา ทั้งนี้เวียงเชียงแสนมีความพิเศษในลักษณะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจของพื้นที่ ในเงื่อนไขการเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ดังนั้นแผนยุทธศาสตร์ของชุมชน จึงเป็นการบูรณาการความร่วมมือของชุมชนและภาคส่วนวิชาการ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการทำวิจัยรับใช้สังคมครั้งนี้

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า จุดแข็งที่โดดเด่นของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสนประกอบไปด้วยพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และเส้นทางคมนาคมทั้งการเดินทางและทางน้ำ มีระบบโลจิสติกส์ทั้งทางน้ำ ทางบก ที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน มีทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์

เน้นความเป็นวัง ปกป้ององค์ความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

ยาวนาน และมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกระจายอยู่จำนวนมาก อาทิวัดและโบราณสถานที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน กำแพงเมือง เป็นต้น มีแหล่งวัฒนธรรมและธรรมชาติที่สวยงาม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและสถานที่โดดเด่น สามารถรองรับการเป็นแหล่งการท่องเที่ยว ส่วนจุดอ่อนของชุมชนเป็นด้านเศรษฐกิจซึ่งชุมชนจะพึ่งพิงเศรษฐกิจกระแสหลัก รวมถึงด้านแรงงานการผลิตทางการเกษตรและผู้ประกอบการขนาดเล็กที่ใช้แรงงานต่างชาติดังกล่าว ทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีความสำคัญน้อยลงจากอดีตเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อชุมชนอันเป็นโอกาสและอุปสรรคของชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมจากวิถีชนบทสู่การเป็นเมือง (Urbanization) และแรงงานต่างชาตินในพื้นที่ รวมถึงประเทศเพื่อนบ้านมีการกำหนดมาตรฐานสินค้าใหม่ ๆ ในการนำเข้า-ส่งออกก็ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม ของชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสน

แผนยุทธศาสตร์ชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน

การศึกษาและส่งเสริมกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนเพื่อรองรับการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดนและการท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เมื่อทำการวิเคราะห์ชุมชนร่วมกันแล้วจะนำมาสร้างวิสัยทัศน์ของชุมชนที่สอดคล้องกับการประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการกำหนดเป้าหมายและทิศทางพัฒนา โดยวิสัยทัศน์ของชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสนคือ

วิสัยทัศน์ทุนทางสังคม วัฒนธรรมของชุมชนเวียงเชียงแสน จะต้องมีความเข้มแข็งชุมชน

และเริ่มต้นจากการพัฒนาทุนทางสังคมสู่ความเข้มแข็งทางด้านอื่น ๆ ซึ่งทุนชุมชนของเวียงเชียงแสนประกอบไปด้วย ทุนชุมชน 5 ด้าน คือ ทุนชุมชนด้านประวัติศาสตร์ ทุนชุมชนด้านอาหาร ทุนชุมชนด้านประเพณี วัฒนธรรม ทุนชุมชนด้านหัตถกรรม และทุนชุมชนด้านดนตรีนาฏศิลป์

วิสัยทัศน์การมีเศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นการเตรียมความพร้อมรับมือ การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

วิสัยทัศน์ด้านการศึกษา โดยนำทุนชุมชนและภูมิปัญญามาบูรณาการกับการศึกษาในระบบ

วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในการเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของชุมชนเวียงเชียงแสน

เมื่อได้เป้าหมายทางการพัฒนา ได้ดำเนินการตามกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนในขั้นตอนต่อไปคือการกำหนดแผนปฏิบัติงาน ครอบคลุมการดำเนินงาน ระยะเวลา และผู้รับผิดชอบ จากนั้นได้นำมาประมวลผลและจัดเวทีชุมชนเพื่อนำเสนอแผนนโยบาย ในแผนยุทธศาสตร์ชุมชนเวียงเชียงแสนต่อชุมชนเป็นกระบวนการสุดท้าย ซึ่งแผนยุทธศาสตร์ชุมชนเวียงเชียงแสน มีดังนี้

1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในสังคมภายใต้แบรนด์เมืองประวัติศาสตร์ล้านนาและโลกาภิวัตน์ ซึ่งชุมชนจะสร้างความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ล้านนาร่วมกันโดยให้นิยามว่าเวียงเชียงแสนคือเมืองประวัติศาสตร์ และจะคงอยู่ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน มีแผนการดำเนินการรองรับ อาทิ การยกระดับทุนชุมชนเพื่อการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากสู่การค้าและการท่องเที่ยวอันเป็นภาคส่วนทางด้านเศรษฐกิจหลักของเมือง, การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในการพึ่งตนเอง และมีความสามัคคี

ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง โดยให้ผู้สูงอายุเป็นแกนหลักด้านวัฒนธรรม ผู้นำเป็นแกนหลักด้านการสนับสนุนและส่งเสริมนโยบายการพัฒนาที่อำนวยความสะดวกต่อคนในชุมชนอย่างแท้จริงเยาวชนเป็นแกนกลางประสานด้านกิจกรรมและการสร้างความตระหนักรู้ต่อการรักษาเมืองประวัติศาสตร์เป็นต้น

2) ยุทธศาสตร์การสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทั้งพื้นที่ทางกายภาพและสังคมออนไลน์ จากสถานการณ์ปัจจุบันที่ชุมชนเวียงเชียงแสนจะเข้ามามีส่วนร่วมตามแผนยุทธศาสตร์ข้อที่ 1) จึงมีข้อเสนอเกี่ยวกับการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมร่วมกัน อันเป็นการส่งเสริมจุดเด่นตามกรอบวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาซึ่งบูรณาการการพัฒนาทุนชุมชนควบคู่ไปกับการศึกษาในระบบ ดังนั้นพื้นที่สาธารณะเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ จึงมีบทบาทสำคัญในการให้คนในชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์ร่วมกัน เกิดการสร้างความสัมพันธ์ อันเป็นที่มาจากความเป็นเมือง (Urbanization) ที่วิเคราะห์ชุมชนร่วมกัน โดยมีข้อเสนอแนะถึงการมีคณะกรรมการจัดการด้านแผนงานต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกับการปกครองท้องถิ่นในอนาคต

ทั้งนี้ยุทธศาสตร์การสร้างพื้นที่สาธารณะฯ นี้ยังปฏิบัติตามวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในการเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของชุมชนเวียงเชียงแสน โดยพื้นที่สาธารณะเพื่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทั้งพื้นที่ทางกายภาพและสังคมออนไลน์จะเป็นส่วนขยายผลและประชาสัมพันธ์กิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ อีกด้วย

3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อันประกอบไปด้วยแผนการดำเนินการเกี่ยวกับผลผลิตทางการท่องเที่ยวของชุมชน

เวียงเชียงแสนจะต้องมีความสมดุลทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมให้สังคมมีคุณภาพ และใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ชุมชนเวียงเชียงแสนมองว่าจุดเน้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้น กิจกรรมการอนุรักษ์ และกิจกรรมการเรียนรู้จึงควรเป็นเป้าหมายสำคัญในการท่องเที่ยวของเวียงเชียงแสน

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาและส่งเสริมกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนเพื่อรองรับการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดนและการท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นงานวิจัยรับใช้สังคม โดยสถานการณ์ปัจจุบันในการเข้าสู่พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษและการท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายนั้น แผนพัฒนาหรือแผนยุทธศาสตร์ชุมชนนับว่าเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาในระดับฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่การแข่งขันและรองรับกับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนเพื่อเป็นแนวทางการจัดการผลกระทบจากสถานการณ์เศรษฐกิจ สังคมภายนอกที่ส่งผลต่อชุมชนและสะท้อนจุดเด่นและข้อจำกัดของชุมชนเองจึงสามารถมองถึงกระบวนการพัฒนาในอนาคตได้อย่างเหมาะสม แผนยุทธศาสตร์ชุมชน ที่มาจากแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน ภาพมองอนาคตของชุมชน และการรองรับการเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษและการท่องเที่ยวของเทศบาลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

เน้นความเป็นวัง ปกป้องของค้ำความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

จึงเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนสังคมแห่งการเรียนรู้ในการพัฒนา และสามารถนำไปสร้างนวัตกรรมในการจัดการเพื่อแก้ปัญหา และเป็นไปตามความต้องการของชุมชน อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบันได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาและส่งเสริมกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนเพื่อรองรับการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดน และการท่องเที่ยวของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเวียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้อภิปรายผลการศึกษาครั้งนี้ในด้านการส่งเสริมกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชน ดังนี้

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชน

จากการจัดเวทีชุมชนเสวนาผู้นำชุมชนของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเวียงแสน จังหวัดเชียงราย มีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนเพื่อรองรับการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดน คือ ผู้นำมีความกังวลเกี่ยวกับวิถีชีวิตและการปรับตัวของคนในชุมชนด้านการเตรียมความพร้อมรับมือ และการสื่อสารจากหน่วยงานที่สนับสนุน เช่นนโยบายรัฐสื่อต่าง ๆ โดยปัจจุบันนี้จะพบว่าเชียงแสนมีการขยายตัวทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนทางการค้า แรงงาน การเพิ่มขึ้นของราคาที่ดิน และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่คนที่ได้รับผลประโยชน์คือ กลุ่มนายทุนมากกว่าการกระจายทางเศรษฐกิจลงไปยังชาวบ้าน

ในปัจจุบันความเป็นเมืองและสถานการณ์แรงงานในพื้นที่ของเชียงแสน พบว่าสถานการณ์ด้านแรงงานมีการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติมีทั้ง

แบบที่ขึ้นทะเบียนและเข้ามาแบบผิดกฎหมาย โดยจะเห็นว่าสัดส่วนของประชากรในพื้นที่และแรงงานที่เข้ามามีอัตราส่วนเป็น 1 : 2 ซึ่งควรมีแผนรองรับ และแนวทางรับมือกับสถานการณ์ที่คาดว่าแรงงานอาจจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ซึ่งปัญหาปัจจุบันที่พบในส่วนตรวจสอบ คือ การทะเลาะวิวาท ยาเสพติด (เป็นผู้เสพ) และการลักทรัพย์

การเตรียมเข้าสู่พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในระดับนโยบายนั้น พื้นที่เชียงแสนถือเป็นเมืองเศรษฐกิจ การติดต่อ มีการค้า มีการขนส่ง แต่ในระดับชุมชน ชาวบ้านยังขาดความเข้าใจและหลาย ๆ คนไม่ทราบรายละเอียดและผลกระทบ ซึ่งอยากให้มีภาควิชาการเข้าสนับสนุน และเป็นสื่อกลางให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบที่ถูกต้อง และการพัฒนา อีกประการหนึ่งคือ การโยกย้ายของผู้บริหารงานปกครอง ทำให้โครงการพัฒนาต่าง ๆ อาจไม่ต่อเนื่อง รวมถึงที่ดินบางส่วนในอำเภอเวียงแสนมีการซื้อขายให้กับนักธุรกิจชาวจีน ซึ่งต่อไปในอนาคตในการประกอบอาชีพ และเศรษฐกิจของชาวเชียงแสนอาจจะกลายเป็นของคนต่างชาติก็เป็นได้

ดังนั้นในส่วนของการเตรียมความพร้อมของชุมชน และผู้นำในกระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนชุมชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการลงพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้สถานการณ์เศรษฐกิจและสังคม และให้ข้อมูลชุมชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ของอำเภอเวียงแสน ซึ่งเขตเศรษฐกิจพิเศษ หมายถึง การได้รับสิทธิพิเศษด้านต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการลงทุน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิพิเศษทางภาษีอากร การส่งเสริมการลงทุน ความพร้อมของปัจจัยการผลิต การอำนวยความสะดวกในการดำเนินธุรกรรมและบริการพื้นฐานต่าง ๆ

เน้นความเป็นวิจัย ผูกค้ำของค้ำความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้ชีวิต เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

ตั้งแต่ระบบขนส่ง ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ ซึ่งจากนโยบายรัฐกำหนดให้พื้นที่จัดตั้งขึ้นมีระบบการจัดการเศรษฐกิจเป็นพิเศษแตกต่างจากพื้นที่พัฒนาอื่น ๆ และมีการบริหารจัดการในรูปแบบเฉพาะตัว ซึ่งนับเป็นมิติใหม่ของการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นประตูการค้า ฐานการผลิต และระบายสินค้าของนักลงทุนทั้งในและต่างประเทศ โดยอาศัยวัตถุดิบ และแรงงานจากพื้นที่โดยรอบทั้งภายในและประเทศเพื่อนบ้าน และอำเภอเชียงแสน อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงของเป็นพื้นที่ 3 อำเภอของจังหวัดเชียงราย ที่กำหนดให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของไทย โดยอำเภอเชียงแสนมีบทบาทสำคัญ โดยเป็นเมืองพาณิชย์กรรม เมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เมืองการค้าชายแดน และเขตเศรษฐกิจพิเศษในภาคเหนือตอนบนเนื่องจากความได้เปรียบทางด้านที่ตั้ง การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ การขยายตัวของความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาคในกรอบสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ และหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังมีนโยบายภาครัฐที่สนับสนุนเศรษฐกิจของเมืองให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษฯ ทำให้เมืองเชียงแสนได้รับการสนับสนุนในเรื่องการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะการทำการค้ากับประเทศจีนตอนใต้ ซึ่งท่าเรือเชียงแสนเป็นท่าเรือที่ใช้ติดต่อขนส่งสินค้าทางแม่น้ำโขงที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นและแนวโน้มที่จะขยายตัวในอัตราสูงมากขึ้น

การให้ความหมายของแผนยุทธศาสตร์ชุมชนของชุมชน จากสนทนากลุ่มผู้นำชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ได้แก่ ประธานชุมชนทั้ง 6 ชุมชน ผู้ใหญ่บ้านเวียงเหนือ ผู้ใหญ่บ้านเวียงใต้ และประธานกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และประธานกลุ่มผู้สูงอายุ พบว่าแผนยุทธศาสตร์

ชุมชนหมายถึง แผนการรองรับการเปลี่ยนแปลงและแผนพัฒนาชุมชนให้คนเชียงแสนมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยกระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนเทศบาลเวียงเชียงแสนนี้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน โดยเริ่มจากการกระตุ้นจิตสำนึก และความรับผิดชอบ ให้มีจิตสาธารณะ และร่วมกันคิด ร่วมกันจัดทำ ร่วมกันเรียนรู้ ร่วมกันวิเคราะห์ เพื่อให้รู้และเข้าใจตน โดยใช้กระบวนการชุมชน คือ การสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพของชุมชน ผ่านการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชนร่วมกัน การวิเคราะห์สาเหตุ/แนวทางแก้ไข วิเคราะห์โอกาส และอุปสรรคของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน แล้วกำหนดอนาคตและทิศทางพัฒนาตนเอง และชุมชน ออกมาเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการการพัฒนา ในลักษณะจากชุมชนโดยชุมชน และเพื่อชุมชน ซึ่งจะเป็นการสร้าง ความเข้มแข็ง และพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง และกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจปัจจุบัน

ในกระบวนการเตรียมความพร้อมเพื่อการวิเคราะห์ตนเองของชุมชน และนำไปสู่การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน จังหวัดเชียงรายนั้น ผู้วิจัยได้ร่วมสร้างข้อตกลงกับผู้นำชุมชน ผ่านฐานคิดการพัฒนาชุมชน ตามหลักการพัฒนาสังคมต่าง ๆ 5 ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดจากปรัชญาพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นสากลที่บอกว่าชาวบ้านมีศักยภาพ สามารถพัฒนาตนเองได้ถ้าให้โอกาส และการพัฒนาต้องเริ่มต้นที่ชาวบ้าน (อภิศักดิ์ ธีระวิสิทธิ์, 2553) โดยในข้อนี้ ผู้นำชุมชนมีการเตรียมความพร้อม และเชื่อในศักยภาพประชาชนในชุมชนของตนเอง

เน้นความเป็นวัช ปลูกฝังของค้ำความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สังคม

รวมถึงการดำเนินชีวิตของแต่ละคนมีความหลากหลาย แต่อย่างน้อยที่สุดจะต้องดำเนินชีวิตบนความหวังที่ว่าด้วย การมีอาชีพที่เลี้ยงตัวเองได้ และมีความก้าวหน้า เลี้ยงดูครอบครัวได้ ดังนั้นจุดเน้นสำคัญในการวางแผนยุทธศาสตร์ จะต้องเริ่มต้นที่ การดำรงชีพได้อย่างพึ่งตนเอง เพียงพอ และพอเพียง ทั้งนี้การตั้งเป้าหมายในชีวิตของแต่ละครอบครัว และแต่ละชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน

2. แนวคิดจากหลักการพัฒนาชุมชน (ประเวศ วะสี, 2541) คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการรับผิดชอบ ต่อชุมชนของตนเอง ในข้อตกลงข้อนี้ ผู้นำชุมชนของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสนให้ความสำคัญต่อการเสียสละต่อส่วนรวม หากคนเราเริ่มจากการเสียสละ ละซึ่งการเห็นแก่ตนเองเป็นที่ตั้งแล้ว ความร่วมมือในกิจกรรมเพื่อสังคมต่าง ๆ จะตามมา การเสียสละต่อส่วนรวมเป็นคุณธรรมที่ช่วยในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า เพราะถ้าสมาชิกในสังคมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และยอมเสียสละผลประโยชน์ส่วนตน จะทำให้สังคมพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและมั่นคง นอกจากนั้นการปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเอง หรือความรับผิดชอบต่อตนเองและชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งชาวบ้านในชุมชนทั้ง 6 ชุมชน ย่อมต้องมีบทบาทหน้าที่ตามสภาพของตน ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันไป ถ้าทุกคนในสังคมได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องก็จะได้ชื่อว่าเป็นพลเมืองที่ดี และยังส่งผลให้เกิดพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเริ่มจากกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวันง่าย ๆ เช่น การดูแลรักษาสุขภาพลักษณะของชุมชน เช่น การทิ้งขยะให้เป็นที่ ช่วยกำจัดสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ เป็นต้น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น ไม่ขีดเขียนทำลาย

โบราณวัตถุในชุมชน ช่วยกันดูแลสาธารณสมบัติ โดยพื้นที่เวียงเชียงแสนมีโบราณสถานซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของชุมชนที่รอการอนุรักษ์ และดูแลจากชุมชนอย่างมีส่วนร่วมจำนวนมาก อาทิ วัดโบราณสถาน 72 วัด ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่สำคัญอย่าง แม่น้ำโขง กำแพงเมืองโบราณ เป็นต้น นอกจากนี้ความร่วมมือ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อาจแสดงออกในรูปแบบมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนได้อีกด้วย

3. แนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือการให้ชุมชนได้มีกระบวนการในการจัดการ ชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการชุมชน ซึ่งหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ครั้งนี้ คือ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนร่วมกัน

4. แนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือการสร้างพลังชุมชน (อภิศักดิ์ ธีระวิสิษฐ์, 2553) ใช้พลังชุมชน ในการพัฒนาชุมชน การสร้างข้อตกลงกับผู้นำชุมชนเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสนครั้งนี้ ได้กำหนดความหมายร่วมกันของพลังชุมชนของชาวเวียงเชียงแสนว่าหมายถึง การรวมตัวกันของประชาชน ความสามัคคี ซึ่งพลังชุมชนจะสร้างบทบาทนำในด้านความต้องการการพัฒนาและแก้ไขปัญหาพร้อมกับพลังภายนอกที่เข้ามาหนุนเสริม โดยคนในชุมชนจะต้องมีเป้าหมายร่วมกัน

5. แนวคิดที่ว่าไม่มีใครรู้ปัญหาชุมชนเท่าคนในชุมชน ดังนั้น การแก้ปัญหาชุมชนจึงเริ่มจากชุมชน การให้การสนับสนุนของภาครัฐจะต้องเป็นลักษณะการส่งเสริมและสนับสนุน ในข้อตกลงข้อนี้เป็นการแลกเปลี่ยนกับผู้นำชุมชนในด้านการเขียนโครงการเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการทำงานของเทศบาลเวียงเชียงแสน โดยผู้นำชุมชนได้ให้ทัศนคติว่าการทำงานระหว่างเทศบาลกับชุมชน

เน้นความเป็นวัช ปลูกฝังของศรัทธามารู ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สังคม

เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยชาวบ้านเป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาต่าง ๆ เช่น การปลูกมะนาว เพื่อเป็นพืชเศรษฐกิจ โดยโครงการจะต้องมาจากความต้องการของชุมชน ของชาวบ้าน และให้ร่วมคิด ร่วมทดลองลงมือทำ และประธานกลุ่มฯ ต่าง ๆ เสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากงบประมาณของรัฐ

พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ชุมชนของตนเองเพื่อนำไปสู่การสร้างวิสัยทัศน์ของชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนามีความสำคัญอย่างมากในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชน โดยชุมชนร่วมกำหนดเป้าหมายว่าจะพัฒนาไปเป็นชุมชนแบบไหนในอนาคตพร้อมทั้งกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนาตามศักยภาพของชุมชน สอดคล้องกับคำขวัญของเวียงเชียงแสน ที่ว่า “เลื่องลือโบราณสถาน เล่าขานตำนานเมืองเก่า บอกเล่าวัฒนธรรมล้านนา ประตูการค้าสี่แผ่นดิน” โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชน ถือเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนสังคมแห่งการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จะเป็นหนึ่งในพื้นที่ต้นแบบเพื่อการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ชุมชนเฉพาะพื้นที่อื่น ๆ โดยใช้แนวทางปฏิบัติเดียวกันของความร่วมมือรหว่างมหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่นและชุมชน เพื่อสามารถนำไปสร้างนวัตกรรมในการจัดการเพื่อแก้ปัญหา และเป็นไปตามความต้องการของชุมชน อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบันได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่พื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดนและท่องเที่ยวบนฐานประวัติศาสตร์ โบราณคดีและการพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนา

ทั้งในเชิงนโยบายและแผนการพัฒนาที่มาจากชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการพัฒนา การส่งเสริมการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารจัดการชุมชนที่แสดงถึงประสิทธิภาพของความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนา หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จึงควรนำไปปรับนโยบายการพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน รวมถึงเป็นกลไกในการขับเคลื่อนสังคมแห่งการเรียนรู้ และจะทำให้ชุมชนมีความพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะในประยุกต์ใช้และการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ในการศึกษาเกี่ยวกับการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชน ควรมีกระบวนการการอบรมเกี่ยวกับการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดทำโครงการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน/แนวคิดการพัฒนาต่าง ๆ ก่อนดำเนินการ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีในด้านความรวดเร็วของขั้นตอนการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมและปัจจัยที่ส่งผลกระทบของชุมชน เชื่อมโยงจากสภาพปัญหาสู่แนวทางแก้ไขต่อไปได้อย่างชัดเจนขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาการนำแผนยุทธศาสตร์ชุมชนไปใช้และมีการประเมินผลในระดับหมู่บ้านและชุมชน เพื่อการจัดการวางแผนทำยุทธศาสตร์ชุมชนที่ชัดเจนยิ่งขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

เน้นความเป็นวัช ปลูกฝังของค้ำความรู้อยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

References

- Dhiravisit, A. (2010). **the strategic social development and social welfare areas, case studies, Khon Kaen province.** Khon Kaen University, Khon Kaen.
- Jamkachang, S. (2008). Public Participation Encouragement : A Case Study of Community Planning at Bangpra District Municipality, Chonburi Province. **Journal of education and social development**, 4th Edition, academic year 2008 Burapha University.
- Krainara, C. (2012). **Invitation to study the development and administration of special economic zones in border countries.** The Office of the central economic and social development. Bangkok.
- Prachachat business News. (2015). **Chaing Rai Wade hands (Lao PDR), the development of special economic zone "-the word triangle, Chiang Saen Options"**(online). Searching from http://www.Prachachat.net/news_detail.
- Wasi, P. (1998). **Subdistrict community.** Bangkok: Matichonbook.
- Yenpeam, K. (2008). **Community planning processes rely on myself, case studies: comparing communities in central bar with pilot communities in Bangkok.** Bangkok.
- Yospun, A and others. **The strengthening of community organizations, to resolve the problem of poverty in the area, na Muang Lampang kwao pan..** Lampang rajabhat University (n.d.).